

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate, de
Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non
Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Art. I. Utrum lex humana possit obligare ad actus internos?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78232)

facilitate eam servandi, quæ comparatur multorum actuum frequentatione, quæ longum tempus requirit. Est enim ibi Philosophi scopus, ostendere non esse facile leges mutandas, ne per huiusmodi frequentem mutationem subditi assuecant superiori non parere, cui facile parere assuevimus ex more, qui ex frequentatis actibus acquiritur.

40. Objicies secundò: Lex cui tota communitas repugnat, non expedit bono communi, imò vergit in damnum illius, & propter populi rebellionem & tumultum, magnum ex illa incommodum oritur: Ergo cum lex non obliget, nisi ex duca ad bonum commune, imò virtutem legis non habeat, si ad bonum commune non ordinetur, ut disp. 1. art. 2. ostensum est, lex cui tota communitas repugnat, non obligat ob defectum consensus & acceptationis populi.

41. Respondeo, dato Antecedente, negando Consequentiam. Esto enim lex cui tota communitas repugnat, & reddita est inutilis & periculosa propter difficultatem eam servandi, non obliget, nego tamen eam non obligare ex defectu consensus & acceptationis populi, nam adhuc stante difficultate & populi repugnantia, posset superior legis observantiam urgere, quam vis non deberet, quando major pars communitatis repugnat. Ratio ergo lex cur in eo casu non obliget, sumitur ex eo quod tunc Princeps virtualiter derogat ipsi legi; unde potius voluntas Principis reddit tunc legem invalidam, quam non acceptio populi, quæ tantum occasionaliter dicitur illam abrogare.

42. Objicies tertio: Consuetudo potest abrogare legem, ut communiter Jurisperiti docent: Ergo per non acceptationem potest lex non obligare. Consequentia patet, quia non acceptio populi æquivaleret consuetudini, cum consuetudo abrogativa legis nihil aliud sit quam quædam non acceptatio legis jam obligantis, & nondum firmata.

43. Respondeo, consuetudinem non habere vim abrogandi legem, nisi sit legitime prescripta: non præscribitur autem legitime, quando resistit & refragatur præscriptioni ille cuius interest. Atque ita populus non præscribit neque acquirit sibi jus non parendi legibus, nisi acceptetur, cum Legislatores huic usui sæpissime resistant, subditosque adigant ad legum acceptationem.

44. Objicies quartò: Legislator civilis accipit potestatem legislativam à Republica: Ergo dependenter à consensu illius leges fert, subindeque leges civiles sub hac tacita conditione feruntur, ut vim habeant, si fuerint acceptæ & usu receptæ. Quod confirmari potest exemplo Romanorum, apud quos referente Alexandro ab Alexandro lib. 6. dicitur gentium cap. 16. non antea leges obligabant, quam fuissent à populo acceptæ.

45. Respondeo, concessio Antecedente, negando Consequentiam, nam semel à populo in Principem translatà potestatem legislativam, penes ipsum tantum est leges condere, iisque populum obligare, independentem ab ipsius consensu & acceptatione. Nec ullum fundamentum est asserendi, populam sub hac conditione, ut leges vim habeant, si fuerint acceptæ, & usu receptæ, suam potestatem legislativam in Principem transulisse; præsertim cum talis conditio valde debilitet obedientiam & subordinationem subditorum erga superiorem, quæ ad rectam gubernationem maxime necessaria est, ut passim docet Aristoteles in libris Politicorum. Unde licet populus Romanus

in initio sub hac conditione suam potestatem in Legislatores transulisset, idè quæ tunc temporis eorum leges antea non obligarent, quam à populo acceptatæ fuissent, postea tamen idem populus totam suam potestatem transulit in Legislatores & capita Reipublicæ, eaque sine ulla limitatione usi sunt.

D. Thomas hic art. 4. explicat divisionem legum humanarum ab Isidoro traditam, & discrimen quod inter jus gentium & jus naturale reperitur. Verum quia de primo sufficienter egimus supra disp. 1. art. 3. & de secundo dicemus in Tractatu de quatuor virtutibus cardinalibus, cum de jure, quod est objectum iustitiæ, disseremus, ab utraque questione in præsentia abstinemus, ne eadem sæpius repetamus. Unde sit

DISPUTATIO V.

De potestate legis humana.

Ad questionem 96. D. Thoma.

Consideratà existentia & quidditate legis humanæ, variisque ejus qualitatibus & conditionibus, superest ut de ejus potestate disseramus, & ad quæ, & quos, illa obligare possit, breviter declarem.

ARTICULUS I.

Verum lex humana possit obligari ad actus internos?

§. I.

Quibusdam præmissis referuntur sententia.

PRO intelligentia & resolutione hujus difficultatis, notandum est, illam procedere non solum de actibus internis secundum se, id est quatenus nullo modo connectuntur cum externis, qui sunt pure interni, sed etiam de iis, ut cum externis connexionem habent. Duplitem autem potestatem connectit actus internus cum exteriori, primo ut causa & forma illius, quæ ratione volitionis efficiatur furandi connectitur cum furto exteriori, & hæc connectio est per se. Secundo modo etiam connectitur per se, solum ut conditio necessitatis requisita ad substantiam actus exterioris in genere mortis consideratam. Hoc modo attentio connectitur cum oratione vocali, & dolor internus cum confessione sacramentali, & intentio baptizandi cum actione externa baptizantis; non enim est vera oratio exterior in genere mortis considerata, nisi procedat ex aliqua attentione; nec vera confessio sacramentalis, quæ non procedit ex dolore interno; nec vera actio baptizandi, quæ ex intentione ministri non sequitur. Est autem manifesta differentia inter actus primi & secundi generis, nam actus primi generis sufficienter manifestantur per exteriores, quis enim non videat volitionem furandi manifestari per furtum exteriorius? Actus vero secundi generis non sufficienter manifestantur per actus exteriores, recitatio enim

enim exterior officii, non sufficienter manifestat attentionem & devotivnem, cum possit esse sine illa. Tertiò actus interior potest connecti cum exteriori non per se sed per accidens, etiam quantum ad esse morale actionis, sicut motivum penitentiae peccacens conjunctum est externo jejuniò, & motivum vanæ gloriæ largitioni elemosinæ. Proposita ergo difficultas procedit universaliter, utrum videlicet lex humana, tam civilis, quam Ecclesiastica, possit obligare ad actus internos, tam secundum se, & ut sunt purè interni, quam ut connectuntur cum exterioribus, tribus modis jam explicatis?

2. Triplex autem in ejus resolutione reperitur Authorum sententia. Prima affirmat, legem humanam posse obligare ad actus interiores, non solum ut connectuntur cum exterioribus aliquo ex modis prædictis, sed etiam secundum se, & ut sunt purè interiores. Ita Adrianus quod lib. 8. art. 1. lit. H. Albertus Pignus lib. 6. Ecclesiasticæ Hierarchiæ cap. 26. & Summa Rotella verbo *heresis*. quam ut probabilem defendit Joannes Medina Codice de oratione quæst. 15.

Secunda existimat legem humanam non posse præcipere aut prohibere actus purè internos, imò neque illos qui exterioribus connectuntur, nisi sint tales, ut per exteriores sufficienter exprimantur, sicut causa per proprium effectum. Ita Vazquez 1. 2. disp. 160. cap. 7. & sequentibus, Salas disp. 9. de legibus sect. 1. Amicus in Tract. de legibus disp. 5. sect. 5. Martinonus disp. 29. sect. 1. & alii.

Tertia, inter utramque veluti media, docet legem humanam non posse quidem præcipere actus internos cum exterioribus nullam connexionem habentes, bene tamen actus internos, ut conjunguntur cum exterioribus, non solum eos sufficienter manifestantibus, sed etiam si non sufficienter manifestent eos, dummodo tamen per se requirantur ad integritatem exteriorem in genere moris, saltem ut conditiones omnino necessarias. Hanc tenent communiter Thomistæ, præsertim Cajetanus, in summa, verbo *Excommunicatio*, & verbo *Hora canonica*, & Soto lib. ultimo de justitia qu. 5. art. 5. quos sequuntur Suarez, Valentia, Azorius, Salas, Sylvius, & alii plures.

§. II.

Vera sententia sequentibus conclusionibus statuitur.

3. Dico primò, lex humana non potest obligare actus purè internos, qui nullo modo per exteriores manifestantur, nec cum illis aliquam connexionem habent. Ita D. Thomas infra quæst. 100. art. 9. ubi nostram conclusionem hac ratione demonstrat: Id tantum cadere potest sub præceptum aut prohibitionem legis humanæ, ad quod faciendum vel omittendum lex humana cogere potest: Sed lex humana non potest cogere ad actus purè internos, qui per exteriores non manifestantur: Ergo nec illos præcipere aut prohibere. Major constat, nam potestas legislativa ad præcipiendum vel prohibendum, est etiam ad cogendum, ut docet Aristoteles 10. Eth. cap. 5. ubi ait potestatem legislativam debere necessariò habere adjunctam potestatem coactivam, quia alioquin esset inutilis & inefficax. Minor vero sic ostenditur: Coactio legis est per metum pœnæ, ut dicitur 1. Ethic. cap. ultimo: Sed pœ-

Tom. III.

na non infligitur nisi pro illis de quibus legislator habet judicare, quia ex judicio lex punit: cum igitur non possit legislator humanus judicare de actibus purè internis, quia homines vident ea quæ patent, ut dicitur 1. Regum 16. non potest cogere ad illos. Unde juris axioma est cap. *Christiana Religio* 32. quæst. 5. *Non habere latentia peccata vindictam.*

4. Dices, ex hoc discursu D. Thomæ sequi, legem humanam non posse prohibere aut præcipere actus externos occultos, ob defectum testium, cum tales actus non possint puniri per legem purè humanam.

Sed negatur sequela, quia actus exteriores occulti, ob defectum testium, sunt manifesti secundum se, & tantum per accidens occulti; unde cum lex non respiciat ad id quod est per accidens, ab illa per se præcipi & prohiberi possunt. Similiter tales actus sunt per se punibiles per legem humanam, licet per accidens ex defectu probationis puniri per homines non possint. Cujus signum est, quia quacumque ratione perveniat delictum ad sufficientem hominum notitiam, puniri poterit, licet in principio fuerit occultissimè commissum, quod non ita est de actu merè interno.

5. Aliam rationem insinuat S. Thomas 2. 2. quæst. 104. art. 5. quæ sic potest proponi: Potestas legislativa per se primò tendit ad externum & commune Reipublicæ regimen: Sed actus purè interni non sunt apta materia humani regiminis: Ergo potestas legislativa ad actus purè internos, seu qui in puramente consummantur, extendi nequit. Major patet, Minorem verò optimè declarat D. Thomas ex Seneca 3. de beneficiis, quia unus homo naturaliter non subditur alteri, secundum animam, sed secundum corpus: *Errat enim (inquit ille) si quis putat servitutem in totum hominem descendere, pars enim melior excepta est. Corpora obnoxia sunt & adscripta dominis, mens sui juris est.*

6. Dico secundò, lex humana potest præcipere vel prohibere actus internos, qui per se sunt causa actuum exteriorum, illos sufficienter manifestantium. Patet hæc conclusio, qui enim prohibet furtum, prohibet voluntarem efficacem furandi, & qui præcipit actum externum recitandi officium, præcipit voluntatem efficacem recitandi, quia isti actus per se connectuntur cum exterioribus, taliter quod sine illis exteriores morales esse non possunt: unde cum lex humana hujusmodi actus exteriores ut sunt morales præcipiat, qui prohibeat, etiam præcipit aut prohibet interiores à quibus imperantur, & qui per actus illos externos necessariò manifestantur.

7. Dico tertiò, lex humana potest præcipere aut prohibere actus internos per se requisitos ad integritatem exteriorum in genere moris, saltem ut conditiones necessarias, quamvis per exteriores non manifestentur.

Probatur breviter: Qui habet potestatem præcipiendi aliquid, habet etiam potestatem præcipiendi illud quod necessariam connexionem cum eo habet, ut illud subsistat; quâ ratione lex humana potest præcipere vel prohibere actus internos, qui per se sunt causa actuum exteriorum, ut præcedenti conclusione dicebamus: Sed multi sunt actus exteriores, quos lex humana præcipere potest, qui per se requirunt actus aliquos internos ad suam integritatem moralem, quamvis per exteriores non manifestentur: Ergo lex humana

Yyy 3

humana

humana potest præcipere actus interiores per se A
requisitos ad integritatem exteriorum in genere
moris, quantumcumque per exteriores non suffi-
cienter manifestentur. Major constat, Minor ve-
rò probatur in intentione baptizandi, & admini-
strandi alia sacramenta, in dolore ad confessionem
requisito, & in attentione recitandi horas cano-
nicas, sine quibus actus exteriores non habent
integritatem moralem necessariam, quamvis actus
illi interni, per exteriores sufficienter non manife-
stentur.

Hanc conclusionem fufius B claravimus in dis-
seratione Theologica de probabilitate, art. 2.
ubi contra Caramuelem ostendimus, præceptum
Ecclesiasticum de horis canonicis recitandis, non
solum ad attentionem & devotionem exte-
riorem, sed etiam ad interiorem obligare. Quod
potest adhuc confirmari ex eo quod aliqui Pontifi-
ces cum aliquibus dispensarunt, ut etiam si divi-
num officium cum mentis distractione recitave-
rint, modò id malitiosè non fecerint, præcepto
Ecclesiæ satisfaciunt, ut concessit Leo X. Mino-
ritis, prout refertur in compendio Privilegiorum
Societatis Jesu, sub littera, *Horæ Canonicae*, §. 5.
Ex hoc, inquam, confirmari potest sententia quæ
docet Ecclesiam præcipere attentionem internam,
& non solum externam, in recitandis horis; dis-
pensatio enim supponit legem, à cuius obliga-
tione eximit: Ergo si Pontifices dispensarunt cum
aliquibus, ut satisfacerent præcepto Ecclesiæ, de
recitatione divini officii, quamvis illud cum men-
tis distractione recitaverint, manifestum videtur,
Ecclesiam præcipere attentionem & devotionem
interiorem & non solum exteriorem in horis cano-
nicis recitandis.

Dico quartò, lex humana non potest præcipe-
re aut prohibere illos actus internos, qui tantum
per accidens conjunguntur cum exterioribus.

Paret hæc conclusio: cum enim lex humana, ut
suprà dicebamus, per se primò tendat ad exte-
rnum & commune Reipublicæ regimen, nihil
potest præcipere, nisi vel sit sensibile in se, vel
cum per se sensibili connexionem per se habeat:
Sed actus interni, qui per accidens tantum con-
junguntur cum exterioribus, nec per se sensibiles
sunt, nec connexionem per se habent cum actu
externo per se sensibili: Ergo non possunt cadere
sub lege humana.

Confirmatur: Quando actus interior non est
per se conjunctus cum actu externo, sed tantum
per accidens, actus interior se habet tantum ut
modus implendi præceptum: At modus præcepti
non cadit sub præceptum, ut docet D. Thomas
infrà quæst. 10. art. 9. Ergo lex humana non
præcipit actum internum simul cum externo,
quando internus necessariò conjunctus non est
cum actu externo, sed tantum per accidens. Sic
quando lex humana præcipit jejunium observan-
dum tempore quadragesimæ, non præcipit simul
internum motivum vel pœnitentiæ vel temperan-
tiæ, quia internum motivum tale, tantum per
accidens conjunctum est externo jejunio, cum
non referat, ex quo motivo præceptum jejunii im-
pleatur, modò impleatur ex honesto motivo.

§. II.

Solvuntur objectiones.

11. **O**BJICIES primò contra primam conclu-
sionem: Potestas Ecclesiastica spiritalis est,

& ordinata ad profectum interiorem animarum,
tanquam ad finem: Sed ad hunc finem conse-
quendum, valde necessarium est, ut extendatur ad
actus etiam purè interiores præcipiendos, in qui-
bus præcipue consistit animarum salus: Ergo da-
tur in Ecclesia hujusmodi potestas.

Confirmatur: Potestas Ecclesiastica absolutè
data fuit à Christo, dum dixit Petro: *Quodcumque
ligaveris super terram &c.* Ergo non est cui limite-
tur à nobis ad actus exteriores.

Ad objectionem respondeo quod finis potesta-
tis Ecclesiasticæ remotus, est salus animarum, pro-
ximus autem est bonum sensibile & exterius, per-
tinens ad sensibilem hierarchiam. Uterque autem
non cadit sub legis præcepto, sed tantum actus
exteriores, qui ordinantur ad illud bonum exte-
rius; ex consequenti verò cadunt etiam actus in-
teriores, qui per se connexionem habent cum ex-
terioribus; non verò actus interiores puri, ne-
que qui accidentaliter solum connectuntur cum
exterioribus. Unde

Ad confirmationem responderetur quod potestas
legislativa tributa à Christo, merito limitatur ad
actus tantum exteriores, & interiores, qui per se
connexionem habent cum istis; nam cum sit in
ordine ad gubernationem sensibilibus hierarchiæ
tantum, debet esse per ordinem ad actus sensibiles
exteriores, & ad interiores, sine quibus hujus-
modi exteriores per se esse non possunt.

Objicies secundò: Ecclesia præcipit fidelibus ut
singulis annis confiteantur peccata sua, etiam purè
interiora: Ergo potest actus purè interiores
præcipere.

Confirmatur: Summus Pontifex potest dispen-
sare in voto merè interno: Ergo & actum purè
internum prohibere vel præcipere.

Ad objectionem respondeo quod Ecclesia non
potest præcipere fidelibus ut confiterentur pecca-
ta pura interiora, sed id non fuisset præceptum
à Christo, qui potestatem habet præcipiendi actus
purè internos: Supposita verò institutione con-
fessionis exterioris à Christo facta, determinat
tempus quo obligat præceptum Christi, præcipi-
endo ut fiat saltem singulis annis: hoc autem non
est præcipere actum internum, sed externum, &
internum, ut connexionem habet per se cum ex-
terno, supposita Christi institutione, quod optime
potest.

Ad confirmationem, concesso Antecedente,
nego consequentiam & paritatem: Ratio dispa-
ritatis est, Primò quia ad dispensandum potestas
coactiva non requiritur, bene tamen ad præci-
piendum aut prohibendum. Secundo, quia dis-
pensatio internam animi quietem respicit, lex verò
externam gubernationem. Tertio quia obliga-
tio voti oritur ex interno actu, nec signo externo
indiget: at obligatio legis humanæ non obligat
ex solo actu interno, nisi etiam promulgatio ac-
cedat.

Objicies tertio: Ad Ecclesiam pertinet suis le-
gibus dirigere homines in vitam æternam: Sed ad
hunc finem magis necessarium est ordinare actus
internos quam externos: Ergo Ecclesia actus
merè internos præcipere vel prohibere potest. U-
nde in cap. *Noverris*, de sententia excommunica-
tionis, excommunicantur omnes hæretici. Et
in Clementia 1. de hæreticis cap. *Multorum*, cir-
cassimem, excommunicantur Inquisitores hæreti-
cæ pravitatis, si odii, gratia, vel amoris lucris,
vel commodi temporalis obtentu contra justitiam
& conscientiam suam, omiserint contra quem-
quam

quam procedere ubi fuerit super pravitate heretica procedendum. Et in cap. Dolentes, de celebratione Missarum, præcipitur Clericis, ut divinum officium nocturnum pariter & diurnum, quantum eis Deus dederit, studiosè celebrent pariter & devotè: hæresis autem peccatum mentis est, amor & odium actus interni, devotio etiam interior actus est.

16 Respondeo ad Ecclesiam pertinere suis legibus dirigere homines ad vitam æternam, non quomodocumque, sed cogendo & iudicando; unde cum ipsa non iudicet de actibus purè internis, sed in iudicio Dei referentur, non potest eos præcipere aut prohibere, si purè interiores sunt. Uade ad capita juris citata, dicendum est, quod hæresis prohibetur ab Ecclesia, & punitur excommunicationis pœnâ, non ut purè mentalis est, sed ut conjuncta est cum exteriori. Similiter odium & amor puniuntur, ut conjuncta sunt cum actibus exterioribus, & interna devotio præcipitur, ut conjuncta est orationi vocali.

17 Obijcies quartò contra tertiam conclusionem: Lex humana præcipere aut prohibere non potest nisi illos actus de quibus potest iudicium ferre: Sed non potest iudicare de actibus internis, qui per exteriores sufficienter non manifestantur, cum Ecclesia neque Respublica secularis iudicent de occultis; ut enim dicitur in cap. Tua nos, de simonia: Nobis datum est de manifestis tantummodo iudicare: Ergo lex humana non potest præcipere aut prohibere actus illos internos, qui per exteriores sufficienter non manifestantur, quamvis illis per se connectantur.

18 Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, ad hoc enim ut lex humana de actu interno iudicium ferre possit, non requiritur quod actus internus sufficienter per externum exprimat, sed sufficit & requiritur quod habeat connexionem per se cum externo, de quo potest iudicium ferre, tunc enim, saltem indirectè, potest iudicium & legem ferre supra actum internum. Si verò actus internus sit per se causa actus exterioris, & sufficienter per illum manifestetur, lex humana directè supra illum iudicium & legem ferre potest.

19 Obijcies quintò contra ultimam conclusionem: Ecclesia potest punire actum interiore, qui tantum per accidens connectitur cum exteriori: Ergo & illum præcipere vel prohibere. Consequentia patet, Antecedens probatur ex cap. Commissa, de electione & electi potestate in 6. ubi imponitur pœna privationis fructuum ei qui parochiale beneficium recipit cum intentione non suscipiendi sacerdotium intra annum.

20 Respondeo, negando Antecedens, & ad ejus probationem dico, quod Ecclesia ibi non punit illum actum interiore, sed exteriorem recipiendi beneficium, quem non vult punire, nisi ad juncto illo actu interno ut conditione; vult enim quod Clericus non faciat fructus suos, nisi receperit beneficium parochiale cum intentione suscipiendi sacerdotium intra annum; quod optimè facere potest, nam licet non possit Ecclesia suâ lege actus internos per accidens cum externis conjunctos prohibere vel præcipere, potest tamen eos requirere ut conditionem externi contractus, quâ non impleta, contractus non acquirit jus in rem sub tali conditione acceptatam. Sicut si quis vellet aliquid pauperi dare elemosinam sub hac conditione ut cum devotione & attentione interiorioraret, actum interiore non præciperet, sed tantum illum requi-

A retet ut conditionem quâ non posita nollet in pauperem transferre dominium elemosinæ exterioris.

Addunt aliqui, pœnam restitutionis fructuum perceptorum, non statui propter transgressionem legis Ecclesiasticæ, sed divinæ naturalis, quâ tenetur qui parochiale beneficium accipit, se idoneum ministrum talis beneficii reddere. Nec refert, quod aliâ viâ possit hic fructus percepti beneficii compensare, & aliis obsequiis suos reddere; nam hoc ipso quod Ecclesia determinat certum genus officii, quod beneficium debeat in compensationem accepti beneficii præstare, non est amplius in ejus potestate illud mutare: sicut hoc ipso quod Ecclesia suâ lege determinat præceptum divinum de sabbato sanctificando, per auditionem sacri, non est amplius in potestate fidelium illud in aliud opus commutare.

ARTICULVS II.

Utrum leges humane tam civiles quam Ecclesiasticæ obligare possint in foro conscientie, ita quod eas transgrediens reus sit culpe apud Deum?

21 **V**alenses apud Guidonem lib. de hæresibus, Marthus de Paqua, Joannes Wiclef, & Joannes Hus ex Bellarmino 4. de Pontifice cap. 15. negant ullam legem humanam, siue Ecclesiasticam sit, siue civilem, in conscientia obligare. Hos secutus est Calvinus 4. instit. cap. 15. & sequentibus, ubi tametsi concedat, Prælatos & Magistratus politicos, posse leges aliquas ad conservationem disciplinæ & pacis inter cives præscribere; negat tamen eas in conscientia obligare, cum conscientia (inquit) soli Deo subdita sit, ideoque ab eo solo ligati seu lege coerceri possint.

22 **A**b hac sententia seu potius errore non longè distat videtur Joannes Gerson, Cancellarius Parisiensis, Tract. de vita spirituali, lect. 4. alfabeto 62. ubi admittit quidem, leges humanas, maxime Ecclesiasticas, habere vim obligandi in conscientia, contendit tamen eas vim illam à solo Deo, vel à Christo habere, non verò à legislatoribus humanis, qui dum leges condunt, solum declarant obligationem quam Deus imponit, ipsi verò nullam obligationem in foro conscientie imponunt. Exemplum affert de ægrotis, qui tenentur in conscientia Medicis obedire, non quod Medici imperandi auctoritatem habeant, sed quia declarant id ad quod ægrotus lege naturali & divinâ tenetur. Gersonem sequitur Almainus Tract. de potest. Ecclesiast. qu. 1. cap. 12. quantum ad leges civiles, sed non quantum ad Ecclesiasticas. Ut hic error confutetur, & communis ac vera sententia declaratur, sit

S. I.

Vera sententia duplici conclusione statuitur.

23 **D**ico primò, leges humanas Ecclesiasticas habere vim obligandi ad culpam, & in foro conscientie.

24 **C**onclusio est certa de fide, ac definita in Concilio Constantiensi sess. 8. & 19. contra Wiclef. & Joannem Hus, & in bulla Leonis X. contra Lutherum,